

MILIVOJE SMEDEREVAC

## *Jugoslovensko-sovjetska deklaracija — značajan dokument trajne vrednosti*

Prema sveobuhvatnosti pitanja i načinu njihovog tretiranja, Jugoslovensko-sovjetska deklaracija predstavlja okvire odnosa dveju zemalja i ima dugoročnu aktuelnost i trajnu vrednost. U njoj su potvrđeni principi i ciljevi međusobnih odnosa, ukazano na dalji razvoj saradnje i istaknuti pogledi na osnovna pitanja međunarodnih odnosa i na puteve za stvaranje bezbednijeg i pravednijeg sveta.

Deklaracija predstavlja, pre svega, solidnu i široku osnovu odnosa između dveju zemalja, i između SKJ i KPSS, u kojoj nezavisnost, ravnopravnost, uzajamno poštovanje i partnerstvo jesu kamen temeljac uspešnog razvoja stabilne saradnje. Ona je, takođe, i ohrabrenje da su mogući ravnopravni odnosi i saradnja između zemalja čija se veličina, moć i međunarodni položaj znatno razlikuju, pod uslovima da se ti odnosi temelje na principima koji obezbeđuju ravnopravnost. Deklaracija odražava i shvatanje da i odnosi između socijalističkih zemalja treba da se zasnivaju na univerzalnim principima međunarodnog prava — nezavisnosti i ravnopravnosti. Zbog takvog karaktera, ona nužno doprinosi i reputaciji dveju zemalja u međunarodnoj javnosti, kao ohrabrenje i nada da je bolji svet moguć ako mu se teži udruženim snagama i jedinstvenom dobrom voljom.

*Jugoslovensko-sovjetska deklaracija*, usvojena 15. marta 1988. godine u Beogradu, predstavlja dokument izuzetnog značaja za odnose SFRJ i SSSR, kao i SKJ i KPSS. Širinom problema koje tretira, načinom na koji to čini, Deklaracija prevazilazi okvire odnosa dveju zemalja i ima dugoročnu aktuelnost i trajnu vrednost. Deklaracija je usvojena na kraju razgovora koje su, u Beogradu, vodili predsednik Predsedništva SFRJ Lazar Mojsov i predsednik Predsedništva CK SKJ Boško Krunic sa generalnim sekretarom CK KPSS Mihailom Gorbačovim, u okviru njegove zvanične i prijateljske posete Jugoslaviji od 14. do 18. marta 1988. godine.

Ova deklaracija je treća po redu u posleratnom razvoju jugoslovensko-sovjetskih odnosa.

Prva, doneta 2. juna 1955. godine u Beogradu, ima naziv *Deklaracija vlada FNRJ i SSSR* i nosi potpise J. B. Tita i predsednika sovjetske vlade N. A. Bulganjina. Ona je proistekla iz posete delegacije vlade SSSR-a Jugoslaviji, od 27. maja do 2. juna 1955, koju su sačinjavali N. S. Hruščov, N. A. Bulganjin, A. I. Mikojan i druge ličnosti. U Deklaraciji se preciziraju principi međudržavnih odnosa, posebno uzajamno poštovanje suvereniteta, nezavisnosti, integriteta i ravnopravnosti, nemešanje, i dr.

Druga, sa nazivom *Deklaracija o odnosima između SKJ i KPSS*, doneta je 20. juna 1956. u Moskvi, prilikom posete predsednika Tita Sovjetskom Savezu. Potpisali su je, u ime centralnih komiteta svojih partija, J. B. Tito i N. S. Hruščov. U Deklaraciji se utvrđuju principi i okviri buduće saradnje SKJ i KPSS, pri čemu su posebno istaknuti dobrovoljnost i ravnopravnost, samostalnost u određivanju puteva svog socijalističkog razvoja, drugarski karakter razmene mišljenja i sl.

Obe deklaracije predstavljale su osnov za prevazilaženje poremećenih odnosa između Jugoslavije i SSSR-a posle 1948. godine, kada je naša zemlja bila izložena bezobzirnom staljinističkom pritisku u svim oblastima, uz pretnje njenoj nezavisnosti. Zbog toga je regulisanje odnosa na osnovu opšteprihvaćenih principa međunarodnog prava i demokratskih normi u međupartijskoj saradnji, u kojima centralno mesto ima puno uzajamno respektovanje nezavisnosti, imalo ključnu ulogu u normalizaciji odnosa, najpre međudržavnih, a kasnije i međupartijskih, i u daljem razvoju stabilne saradnje. To je izraženo i u poslednjoj deklaraciji u kojoj je istaknuto da su jugoslovensko-sovjetski odnosi bili »izloženi i teškim iskušenjima«, te da su »naslage i opterećenja prošlosti otklonjeni zahvaljujući striktnom poštovanju zajednički utvrđenih principa«.

O ovom pitanju se govori i u drugom delu Deklaracije, koji razmatra odnose SKJ i KPSS. Ističe se da je »dosledno poštovanje samostalnosti partija i socijalističkih zemalja u određivanju puteva sopstvenog razvoja omogućilo da se otklone uzroci koji su doveli do sukoba KPJ sa SKP (b) i Informbiroom 1948. godine«.

Povratak univerzalnim principima, zapisanim i u Povelji Ujedinjenih nacija, imao je — u tadašnjim uslovima hladnog rata — i širi značaj. Predstavljao je ohrabrenje i putokaz za

rešavanje teško narušenih odnosa ne samo između država dva suprotstavljena bloka već i unutar istog bloka. Stavovi XX kongresa KPSS (1956), kineska izjava o principima odnosa između socijalističkih zemalja (1956), poljsko-sovjetska deklaracija (1956) i drugi dokumenti ilustracije su šireg procesa demokratizacije i postavljanja na zdrave temelje odnosa između država, nezavisno od toga da li su im društveno-politička uređenja ista ili različita.

U čitavom kasnijem razdoblju razvoja jugoslovensko-sovjetskih odnosa, dakle tokom više od tri decenije, principi Beogradske (1955) i Moskovske (1956) deklaracije predstavljali su osnovu dovršavanja procesa normalizacije odnosa, koji je imao oscilacija, ali i razvoja svestrane saradnje, koja je danas dostigla visoke domete. Ti principi su, prema tome, i u odnosima SFRJ i SSSR-a predstavljali onaj provereni, jedino i moguć koncept, kriterijum koji je bio i ostao pouzdani temelj svestrane i stabilne saradnje, a time i prijateljstva naroda dveju socijalističkih zemalja.

Otuda se, kada je nastala ideja da se donese nova jugoslovensko-sovjetska deklaracija koja bi odrazila postignuto, ukazala na dalji razvoj saradnje i izrazila poglede na osnovna pitanja savremenih međunarodnih odnosa i na puteve za stvaranje bezbednijeg i pravednijeg sveta, od početka podrazumevalo da ta nova deklaracija ne zamenjuje, a pogotovu ne čini prevaziđenim principe iz dokumenata iz 1955. i 1956. godine, već ih u punoj meri potvrđuje i valorizuje njihovu trajnu vrednost i značaj. To se izričito precizira i u preambuli nove jugoslovensko-sovjetske deklaracije, kada se kaže da »SFRJ i SSSR, kao i SKJ i KPSS, polazeći od dugoročnih interesa jugoslovenskih i sovjetskog naroda da stalno unapređuju saradnju, obogaćuju njen sadržaj i podstiču dalji razvoj prijateljskih odnosa dveju socijalističkih zemalja i samim tim efikasno doprinose stvaranju bezbednijeg i pravednijeg sveta, odlučili su da u novoj Deklaraciji potvrde principe i ciljeve uzajamnih odnosa«.

Taj neprevaziđeni značaj i važnost principa istaknut je i na početku prvog dela Deklaracije, posvećenog principima i ciljevima odnosa. Zbog svog značaja, ovaj deo Deklaracije zaslužuje da bude citiran u celini. On glasi: »SFRJ i SSSR ističu istorijsku ulogu i neprolaznu vrednost univerzalnih principa, sadržanih u Beogradskoj (1955) i Moskovskoj (1956) deklaraciji

ciji, a naročito: uzajamno poštovanje nezavisnosti, suvereniteta, teritorijalnog integriteta, ravnopravnosti i nemešanja u unutrašnje stvari u bilo kom vidu. Njihova dosledna primena je odigrala ključnu ulogu u normalizaciji međudržavnih odnosa i u razvoju svestrane i stabilne saradnje. Dve strane će se i ubuduće pridržavati tih principa. SFRJ i SSSR izgrađuju i unapređuju svoje odnose polazeći od bezuslovnog poštovanja posebnosti puteva i oblika njihovog socijalističkog razvoja i različitog međunarodnog položaja.

Na taj način univerzalni principi, utvrđeni davne i značajne 1955. godine u Beogradu, potvrđeni su u potpunosti i danas, u izmenjenim uslovima i u jugoslovensko-sovjetskim odnosima i u međunarodnim odnosima, i time još jednom afirmisani kao trajna i nezamenljiva osnova stabilnih odnosa i saradnje Jugoslavije i Sovjetskog Saveza.

Deklaracija nije imala za cilj da detaljno razrađuje sve domene jugoslovensko-sovjetske saradnje. Ona je označila glavne ciljeve i prioritete, kao dugoročnu orijentaciju. Kao »glavni pravac svoje aktivnosti« oba strane vide u produbljivanju poverenja i saradnje u svim oblastima, u povećanju kvaliteta i obima ravnopravne i uzajamno korisne saradnje, sa ciljem da se ukupni bilateralni odnosi podignu do viših dometa. Uočava se racionalnost, odmerenost formulacija, bez tako često upotrebljivanih gromkih reči iza kojih je nešto drugo. Ovde se bez kompleksa i sa punom odgovornošću, kada se radi o odnosima, govori o produbljivanju poverenja, što je i razumljivo kada se ima u vidu pređeni put, a i okolnost da dve zemlje imaju različite međunarodne pozicije, pa je otuda moguće i različito ponašanje na međunarodnoj sceni. Ističe se i ravnopravna, uzajamno korisna saradnja. Takav prilaz, nasuprot nekadašnjim, po kojima se normalna saradnja želela kvalifikovati kao »pomoć«, stavlja oba partnera na istu ravan, i istovremeno omogućuje poštovanje njihovog dostojanstva. Uostalom, u svakoj saradnji sadržani su interesi obe strane.

Drugi deo Deklaracije razmatra odnose između SKJ i KPSS. On se direktno oslanja na Moskovsku deklaraciju (1956) koja je bila osnov za normalizaciju međupartijskih odnosa. Ovog puta međupartijski odnosi nisu tretirani u odvojenom dokumentu. Objašnjenje za takav prilaz moglo bi se potražiti u nekoliko razloga. Prvo, sadašnja deklaracija, već svojim nazivom (*Jugoslovensko-sovjetska deklaracija*) ističe

da se radi o celokupnosti odnosa, u svim vidovima i oblastima. Beogradska deklaracija (1955) imala je izričit međuvladin karakter, dakle, odnosila se na međudržavne odnose, a ne na celinu odnosa. I drugo, odnosi SKJ i KPSS su, čitavim svojim razvojem, postali — kako se i u Deklaraciji ističe — »važan činilac stabilne i svestrane jugoslovensko-sovjetske saradnje i učvršćenja prijateljstva između naroda dve zemlje«, pa je logično da dobiju svoje mesto u dokumentu koji obuhvata odnose u celini.

Savez komunista Jugoslavije, prema svojoj ulozi i mestu u našem sistemu, jeste vodeća snaga socijalističkog razvoja, a ne faktor iznad ili ispred cele socijalističke samoupravne zajednice, koji u njeno ime odlučuje o svemu ili je predstavlja u svetu. Komunistička partija Sovjetskog Saveza, kao što je poznato, ima drugačiji prilaz i drugačije mesto u sovjetskom sistemu.

Deklaracija je, može se reći, u punoj meri respektovala jugoslovenske specifičnosti, dakle principijelnu razdvojenost nadležnosti države i partije. Otuda, ona ne predstavlja državno-partijski dokument, sa nerazgraničenim kompetencijama, već dokument o celini jugoslovensko-sovjetskih odnosa, u kojima je dosledno izraženo i potpuno vidljivo koja pitanja tretiraju dve države, a koja dve partije.

Ponovo se afirmišu principi iz 1956. godine (Moskovska deklaracija) i precizira da SKJ i KPSS »potvrđuju spremnost da svoje odnose dalje razvijaju i sadržajno obogaćuju, polazeći od principa nezavisnosti, ravnopravnosti i nemešanja, odgovornosti svake partije pred radničkom klasom i narodom svoje zemlje, uzajamnog poštovanja različitih puteva u izgradnji socijalizma, i međunarodnog položaja«.

Deklaracija, u ovom delu, afirmiše i druga demokratska načela odnosa u radničkom pokretu u svetu, kao na primer: niko nema monopol na istinu; odsustvo pretenzija za nametanje bilo kome sopstvenih shvatanja o društvenom razvoju; uspešnost svakog puta u socijalizam proverava se društveno-političkom praksom i potvrđuje rezultatima društvenog progressa. Uočljivo je da ove formulacije implicite osuđuju i definitivno odbacuju svojevremena shvatanja i praksu o jednom rukovodećem centru u radničkom pokretu, o njegovim arbitralnim pravima u pogledu ocena stanja u drugim partijama, o jednoobraznom uzoru razvoja u jednoj socijalističkoj zemlji

i jednoj partiji, obavezujućem za sve druge, o glorifikovanju prakse u jednoj zemlji i partiji nezavisno od toga da li je život potvrđuje i da li zaista vodi progresu.

Ovaj deo Deklaracije sadrži i stav o socijalističkom samoupravljanju čijem se razvoju, u skladu sa osobenostima svake zemlje, pridaje prioritetni značaj. To se i objašnjava navođenjem da samoupravljanje »obezbeđuje istinsku vlast naroda i slobodu ličnosti«, kao i da, pored drugih rezultata, predstavlja »sigurnu garanciju protiv dogmatizma i voluntarizma«. Samoupravljanje se označava kao nova mogućnost za uzajamno obogaćivanje saznanja. Pri tome se polazi od iskustva Jugoslavije stečenog u razvoju »političkog sistema socijalističkog samoupravljanja« i od sovjetskog kursa na doslednu realizaciju »principa socijalističkog samoupravljanja naroda«.

Ovo je prvi put da SKJ i KPSS, na ovakav način, u zajedničkom dokumentu, afirmišu socijalističko samoupravljanje, za Jugoslaviju — kao suštinu već ostvarenog političkog sistema, a za SSSR — kao dosledni kurs ka »socijalističkom samoupravljanju naroda«. Razume se, ne treba očekivati podudarnost prilaza, niti je demokratskoj suštini samoupravljanja imanentna istovetnost prilaza, teorijskih objašnjenja, prakse. Dve partije i dve zemlje imaju u tome iskustva različita po suštini i trajanju, a postojala su razdoblja kada su stavovi o samoupravljanju bili i suprotni. Osnovno je da je samoupravljanje, kao izraz novih društvenih odnosa i položaja proizvođača i čoveka u njemu, koje je do danas u raznim oblicima prihvaćeno u radničkom pokretu u svetu kao put ka stvarnom oslobođenju rada i uticaja čoveka i nacija na sopstvenu sudbinu, doživelo afirmaciju i u zajedničkom dokumentu iza kojeg stoje: partija koja je otvorila epohu socijalističkih revolucija i preobražaja društva, i partija koja je — ubrzo posle revolucije u sopstvenoj zemlji — došla do shvaćanja da je upravo samoupravljanje suština socijalizma, pa otuda i pravi put za ostvarivanje dugoročnih ciljeva revolucije.

Savez komunista Jugoslavije i Komunistička partija Sovjetskog Saveza istakli su principe demokratskih, ravnopravnih odnosa ne samo u međusobnim odnosima već i kao potrebu odnosa i saradnje progresivnih i demokratskih partija i pokreta, »nezavisno od ideoloških razlika među njima«.

I najzad, SKJ i KPSS ukazuju, lapidarno kao i o drugim temama, da je »socijalizam na prelomnoj etapi«, kao i da se

»čovečanstvo nalazi pred odlučujućim izborom«. To se može, pre svega, razumeti kao poruka da su i socijalizam i svet u celini pred određenim raskršćima, nastalim usled burnog razvoja materijalnih snaga, sa novim perspektivama kao posledice naučno-tehnološkog uspona, ali i usled teškoća u unutrašnjem socijalističkom razvoju, i teških problema koji opterećuju međunarodne odnose i čovečanstvo u celini. Što se tiče teškoća u razvoju socijalističkih zemalja, ukazuje se na reforme u njima kao oblik daljih transformacija i ilustracija vitalnosti socijalizma. Čovečanstvo može krenuti putem opšteg progresa ili zaoštavanja sadašnjih protivrečnosti. Kojim od njih — zavisi od sposobnosti demokratskih, naprednih snaga da ponude uverljivu viziju progresivnog menjanja sveta i odgovore na pitanja sa kojima se suočavaju čovek i društvo.

Već i ovih nekoliko misli, izloženih u Deklaraciji, ilustruje nove prilaze. Nema idealizovanja sopstvenih dostignuća, već kritički odnos i prema njima. Nema gotovih recepata za razvoj i društvene procese u svetu, koji se sada posmatraju smireno, realno, bez kategorizacija i etiketiranja, sa svešću da dileme i razne mogućnosti imaju dalekosežne posledice i da je potrebna ne samo aktivnost naprednih i demokratskih snaga već i uverljivost vizije koju nude. Implicite je time rečeno da svet i društvene odnose u njemu menjaju pokreti, demokratska strujanja, nošeni shvatanjima koja odražavaju potrebu i mogućnost progresivnog menjanja sveta, a ne države, blokovi i njihova sila. I nehotice, asociramo na Program SKJ da je socijalizam proces koji nije omeđen državnim granicama niti se ostvaruje državnom silom, već je to svetski proces.

Međunarodnim odnosima posvećeno je treće poglavlje Deklaracije. Dve zemlje izrazile su svoje načelne prilaze odnosima u svetu, koji se kvalifikuju kao »celoviti i međuzavisni«, kao i gledišta o svim važnijim oblastima i problemima svetske zajednice.

Na početku tog poglavlja istaknuto je da SFRJ i SSSR potvrđuju privrženost politici mira i nezavisnosti naroda i zemalja, njihove ravnopravnosti i jednake bezbednosti, bez obzira na veličinu ili moć država, na geografski položaj, na sistem, na shvatanja, na oblike i vrstu međunarodnog povezivanja. Ovim je, sažeto, izražena suština Povelje Ujedinjenih nacija i onih njenih načela koja afirmišu suverenu jednakost država i njihovu jednaku slobodu izbora unutrašnjeg sistema ili oblika udruživanja sa drugim državama.

Zatim, ističe se značaj dosledne primene principa i politike aktivne miroljubive koegzistencije, što podrazumeva, pre svega, mirno rešavanje sporova, ravnopravnu saradnju, jačanje uzajamnog poverenja, stvaranje uslova za brži razvoj.

I treće, u uvodnim odredbama međunarodnog dela ističe se važnost dosledne primene univerzalnih i obavezujućih principa iz Povelje Ujedinjenih nacija, Završnog akta Konferencije o evropskoj bezbednosti i saradnji (KEBS) i iz drugih međunarodno-pravnih dokumenata. I ovde se posebno izdvajaju i izričito navode neki od tih principa, kao što su: zabrana agresije, povrede granica, zauzimanja tuđih teritorija, pretnja i upotreba sile, mešanje u unutrašnje poslove pod bilo kojim izgovorom.

Na taj način dve zemlje su proklamovale da se ne samo u međusobnim odnosima već i u odnosima svake od njih sa bilo kojom drugom zemljom, rukovode isključivo opšteprihvaćenim, univerzalnim principima međunarodnog prava. Podrazumeva se da se dve zemlje, na osnovu tih istih kriterijuma, odnose i prema međusobnom ponašanju trećih država, odnosno problemima koji iz tih odnosa mogu nastati. Ovakav pristup, formulisani šire i jasnije nego što to druge zemlje po pravilu čine, ne ostavlja nikakve nedvosmislenosti i predstavlja snažnu afirmaciju onih demokratskih tekovina u međunarodnim odnosima, koje odražavaju Povelja Ujedinjenih nacija, helsinški Završni dokument i dr.

Posle uvodnih odredbi, u ovom poglavlju Deklaracije, ističe se neophodnost demokratizacije međunarodnih odnosa, kao preduslova pravednijih odnosa u svetu. Naglašava se pravo svih država da ravnopravno učestvuju u razmatranju i rešavanju svih međunarodnih problema, a pre svega onih koji zadiru u njihove neposredne interese.

Time je određen odnos dveju zemalja prema jednom akutnom problemu u međunarodnim odnosima, da jedan broj država odlučuje o pitanjima koja čine suštinski interes i drugih, ili čak i samo tih drugih. Ako se analiziraju okolnosti vezane za krizna žarišta, zapaziće se da o njihovom rešavanju (ili nerešavanju) često odlučuju drugi, a ne neposredno pogođeni narodi i zemlje. Problem razoružanja, iako je vezan za sudbinu svih naroda i svih ljudi naše planete, praktično se nalazi u rukama najnaoružanijih. Čak i u okviru KEBS-a, koji je stvoren da bi bio demokratski instrument saradnje svih evrop-

skih država (kojima su se priključile SAD i Kanada), razgovori o smanjenju konvencionalnog naoružanja na našem kontinentu vode se između pripadnika dveju blokovskih grupacija, bez učešća devet neutralnih i nesvrstanih zemalja Evrope. Svuda, dakle, postoji težnja ka monopolizaciji kompetencija za rešavanje pitanja koja se tiču i drugih. Utoliko je izloženi stav u Deklaraciji značajniji.

Posebno mesto Deklaracija posvećuje nesvrstanosti. Tu se čini čak i izvesna razlika u tretmanu politike i pokreta nesvrstanosti, onako kako to čine i nesvrstane zemlje. Politiku, dakle shvatanja i ciljeve, karakterišu — precizira se u Deklaraciji — »mir, bezbednost za sve, ravnopravnost i uzajamno razumevanje, prevazilaženje postojećih podeljenosti, dosledno poštovanje političke i ekonomske nezavisnosti i dostojanstva svih zemalja i naroda, njihovih prava na suveren izbor puteva svog razvoja, i pravedni ekonomski odnosi«. Takođe se navodi i protiv čega je usmerena politika nesvrstanosti — od imperijalizma i kolonijalizma, preko svih oblika agresije, mešanja, nasilja, hegemonije, do ograničavanja saradnje uskim okvirima postojećih grupacija. A zatim se precizira da je pokret, koji se inspiriše i rukovodi shvatanjima i ciljevima nesvrstanosti »nezavisan, vanblokovski i globalni faktor«. On svoju aktivnost, prema Deklaraciji, usmerava na »širenje međunarodne saradnje, na prevladavanje i otklanjanje postojećih barijera, konfrontacija, isključivosti i predubedenja«. U Deklaraciji se precizira i to da »rastuća uloga« pokreta i politika nesvrstanosti odgovara »zahtevima vremena i interesima svetske zajednice«, što treba razumeti da je objektivna potreba savremenog razvoja međunarodnih odnosa.

Pažljivom analizom može se utvrditi da deo o nesvrstanosti sadrži sve bitne kvalifikative koje upotrebljavaju i nesvrstane zemlje u svojim zajedničkim dokumentima. To je najpotpunija definicija politike i pokreta nesvrstanosti u poređenju sa onima iz svih ranijih jugoslovensko-sovjetskih dokumenata ili iz dokumenata SSSR sa drugim nesvrstanim zemljama. To odražava, moglo bi se reći, pozitivnu evoluciju sovjetskog prilaza politici i pokretu nesvrstanosti, koji — umesto nekadašnje teze o »prirodnom savezništvu«, što je isključivalo priznavanje vanblokovskog karaktera nesvrstanosti — sada prihvata pokret i politiku nesvrstanosti kao nezavisni, vanblokovski i globalni faktor, sa rastućom ulogom u međunarodnim odnosima. Spremnost da prihvati takav prilaz SSSR je prvi

put manifestovao upravo u Beogradu, u gradu u kojem je i nastao pokret nesvrstanosti pre više od četvrt veka.

Deklaracija tretira još šest područja međunarodnih odnosa: razoružanje, Konferenciju o evropskoj bezbednosti i saradnji (KEBS), krizna žarišta, ljudska prava, probleme ekonomskih odnosa u svetu i čovekovu sredinu. U pitanju su načelni prilazi, ali dovoljno jasni da se uoče stavovi i politika dveju zemalja, tamo gde su podudarni, u pogledu navedenih područja.

U delu o razoružanju, pored ostalog, ističe se uverenje da je ostvariv svet bez oružja, bez pretnji silom, bez straha i nasilja, kao i da je bezbednost svake zemlje pouzdana ako se zasniva na bezbednosti svih. Takve formulacije u suštini odbacuju shvatanja o tzv. ravnoteži straha ili o bezbednosti onih koji poseduju najviše oružja kao dovoljnoj za bezbednost i svih drugih.

U okviru razmatranja međuevropskih odnosa dve zemlje ističu posebnu važnost poštovanja odredbi o nepovredivosti postojećih granica u Evropi. To treba razumeti kao međunarodno priznate granice. Uočljivo je da se ovde ne govori o poštovanju »političko-teritorijalnog statusa kvo« u Evropi, nastalog posle drugog svetskog rata, što inače SSSR koristi kao formulaciju u saopštenjima sa svojim saveznicima. Političko-teritorijalni *status kvo* podrazumeva respektovanje onih teritorijalnih podela koje su nastale kao rezultat drugog svetskog rata, ali sugerira i da je reč o podelama na dva vojno-politička bloka. Princip o nepovredivosti granica, istaknut u Deklaraciji, podrazumeva sve granice, dakle i one između zemalja unutar istih vojno-političkih grupacija. Time je formulacija, upotrebljena u Deklaraciji, odrazila jedno od bitnih suverenih prava svake države — poštovanje teritorijalnog integriteta.

Značajno je i shvatanje, izloženo u ovom delu Deklaracije, da su bezbednost Evrope i Mediterana »tesno povezani«, i da pozitivni evropski procesi treba da obuhvate i Mediteran. To je stav nesvrstanih zemalja, pre svega, mediteranskih, koji je na određen način vidljiv i u radu KEBS. Taj stav je ponegde i osporavan. Međutim, ako danas sa dovoljno ubedljivih argumenata svi govorimo o međuzavisnosti sveta, onda je tim očiglednije da ukupno stanje, a pogotovu bezbednost na Mediteranu, čini integralni deo prilika i bezbednosti evropskog kontinenta.

Deo o kriznim žarištima sadrži, pored ostalog, važne stavove da njihovo rešavanje treba da se ostvaruje političkim sredstvima, na principima Povelje Ujedinjenih nacija, pre svega, otklanjanjem uzroka koji su do krize i doveli, kao i poštovanje legitimnih interesa država i naroda i njihovog prava da suvereno određuju svoju sudbinu.

Deklaracija naglašeno i dosta celovito tretira problem krize u međunarodnim ekonomskim odnosima, zalažući se za »korenit zaokret« u toj sferi. Pri tome se precizira da je hitno i suštinsko rešavanje gorućih problema, koji su u osnovi krize tih odnosa, u interesu stabilnosti i progressa u svetu.

Stavovi o tom pitanju su podudarni sa prilazima zemalja u razvoju, koje problem ne postavljaju kao zahtev za preraspodelom bogatstava, već kao neophodnost da dobiju povoljnije mogućnosti sopstvenog razvoja (rešavanje problema dugova, pristup novoj tehnologiji, učešće u trgovini bez diskriminacije, itd.), kako bi same stvarale nova nacionalna bogatstva i postale partner razvijenim zemljama.

Privlači pažnju deo Deklaracije o ljudskim pravima, koja su u međunarodnim odnosima dobila zapaženo mesto, ali pre svega kao instrument i poligon ideološkog nadmetanja blokova. Deklaracija vraća tom pitanju pravu dimenziju. Ljudska prava i osnovne slobode se kvalifikuju kao neotuđivi, nedeljivi i uzajamno povezani. To je prilaz koji je već široko prihvaćen u svetu. Ali, postoji i jedna, možda i bitna dimenzija ljudskih prava, koja se odnosi na emancipaciju čoveka i oslobođenje njegove ličnosti. Upravo je to jedan od ciljeva izgradnje socijalizma. Otuda je razumljivo što Deklaracija posebno ističe ona prava i slobode koje omogućavaju čoveku da učestvuje u raspolaganju rezultatima svog rada, da neposredno utiče na društvene i političke odnose u svojoj zemlji. Takav prilaz ide mnogo dalje od tzv. građanskih sloboda, koje Deklaracija uključuje, ali podrazumeva i bitnu komponentu slobode čovekove ličnosti — da učestvuje u odlučivanju o svojoj sudbini, o rezultatima svog rada i o ukupnim odnosima u kojima živi. Ljudska prava, to posebno treba naglasiti, do sada nisu bila tretirana u dokumentima kao što je Deklaracija. Uključivanje ove teme, kao i — takođe prvi put — pitanja zaštite i unapređenja čovekove sredine kao jednog od važnih uslova boljeg kvaliteta života, svedoče o širini i kompleksnosti problematike kojom se Deklaracija bavi.

Završni deo Deklaracije predstavlja neku vrstu sinteze načela i humanističke vizije budućnosti. Malo je dokumenata u međunarodnim odnosima u kojima se, tako nadahnuto, izlaže čitava politička filozofija okrenuta budućnosti. Jugoslavija i Sovjetski Savez osetili su se pobuđenim da upravo na takav način, sa pogledima u budućnost, zaokruže svoje viđenje sveta i da izraze veru u realnost bolje budućnosti, u želji da tu veru podele i drugi. Zbog toga, završni deo Deklaracije zaslužuje da bude citiran.

»Svetska civilizacija stupa u novu etapu svog razvoja. Nikada se još pred čovečanstvom nisu postavljali sa takvom snagom problemi opstanka, očuvanja životnog okruženja, stvaranje materijalnih i duhovnih uslova za dostojan život svih naroda na planeti.

Ljudski rod je u stanju da dostigne nove domete svog razvoja zajedničkim naporima svih država, nezavisno od njihovog društvenog uređenja, ideološke i političke orijentacije.

U opštem je interesu da se krči put ka svetu u kome sloboda, nezavisnost i dostojanstvo naroda i svake ličnosti, isto kao i sam život, stvaralaštvo i svestrani razvoj čoveka, predstavljaju najveću vrednost; ka svetu, u kome se ostvaruje napredak — ekonomski, kulturni, ili drugi — svih naroda, u kome preovlađuje saznanje da svi mi, stanovnici jedne planete, delimo zajedničku sudbinu, da težimo opštem napretku. To stvara kod svih naroda i država odgovornost pred sadašnjim i budućim generacijama, pred istorijom. To zahteva od svih nove prilaze, dobru volju, novu političku filozofiju, u osnovi koje je shvatanje da je svet nedeljiv i uzajamno povezan, da je progres jednih moguć kao deo progressa svih, da materijalna i duhovna bogatstva, dostignuća nauke i tehnologije otvaraju nove prostore za prevladavanje podeljenosti, za razvoj svih naroda«.

Zvuči to kao poruka svim narodima sveta.

Već i širok odjek koji je *Jugoslovensko-sovjetska deklaracija* izazvala u svetu pokazuje da je zapaženo da se ne radi o rutinskom saopštenju, već o dokumentu širokog i trajnog značaja. Prvi put je zemlja, na čelu jedne vojno-političke grupacije, deklarirala sa jednom nesvrstanom zemljom celovit pogled na sva suštinska pitanja savremenih međunarodnih odnosa, na način koji pokazuje mogućnost znatne podudarnosti gledišta, pri čemu su u punoj meri došla do izražaja shvatanja

nesvrstanih, koja čine okosnicu politike Jugoslavije. Ali, došla su do izražaja i shvatanja SSSR-a koja su u osnovi »novog načina mišljenja«, »nove filozofije« koja — vezana za ime Mihaila Gorbačova — inspiriše novije sovjetske prilaze međunarodnim odnosima.

*Jugoslovensko-sovjetska deklaracija* predstavlja, pre svega, solidnu i široku osnovu odnosa između dveju zemalja, i između SKJ i KPSS, u kojoj su nezavisnost, ravnopravnost, uzajamno poštovanje i partnerstvo kamen temeljac uspešnog razvoja stabilne saradnje, a time i prijateljstva jugoslovenskih i sovjetskog naroda.

Deklaracija, sa takvim konceptom, predstavlja i ohrabrenje da su mogući ravnopravni odnosi i saradnja između zemalja čija se veličina, moć i međunarodni položaj znatno razlikuju, pod uslovima da se ti odnosi temelje na principima koji obezbeđuju ravnopravnost. Deklaracija, takođe, odražava shvatanje da i odnosi između socijalističkih zemalja, ma koliko bili bliski, treba da se zasnivaju na univerzalnim principima međunarodnog prava, jer se — kao i u drugim slučajevima — i ovde radi o saradnji suverenih država na temelju dobrovoljnosti. Zamagljivanje i napuštanje u praksi takvog prilaza mnogo je, u prošlosti, štetilo socijalističkim zemljama. Jugoslavija je, kao što je poznato, od početka branila princip nezavisnosti i ravnopravne saradnje, i u tom pogledu — budući da se radi o vitalnom nacionalnom interesu — nikada nije bila spremna, niti će biti, na ma kakve kompromise. Otuda se može samo pozdraviti što takav prilaz dobija sve širu afirmaciju i što je SSSR, u ličnosti Mihaila Gorbačova, smatrao za moguće da takav prilaz potvrdi i još više naglasi i kao sopstveni.

Pogledi dveju zemalja na najvažnija pitanja međunarodnih odnosa predstavljaju, na svoj način, zaokruženi koncept i ujedno sintezu shvatanja, zasnovanih na politici nesvrstanosti, i onih izraza »novog mišljenja« u SSSR-u koja su, svojim demokratskim sadržajem, postala šire prihvatljiva. Nameće se pitanje kako se to može objasniti, imajući u vidu principijelne razlike između politike nesvrstanosti, sa izrazito vanblokovskom dimenzijom, i politike velikih sila na čelu vojno-političkih saveza. Politika nesvrstanosti je u principu kritična prema blokovima i njihovom ponašanju kada se radi o nadmetanju, konfrontaciji, težnji ka širenju uticaja, zatvaranju ekonomske saradnje ili tehnološkog razvoja u svoje blokovske

okvire, težnji ka monopolu u rešavanju krupnijih pitanja međunarodnih odnosa, čije posledice pogađaju sve zemlje.

Međutim, povezanost i međuzavisnost sveta istovremeno nameće potrebu traženja i širenja dodirnog i podudarnog, kako između zemalja koje pripadaju dvema suprotstavljenim grupacijama, tako i između njih, s jedne, i nesvrstanih zemalja, koje čine većinu međunarodne zajednice, s druge strane. Smisao zalaganja za pregovaranje i sporazumevanje u svetu, što čine nesvrstane zemlje, i jeste u tome da se traže i izgrađuju zajednički, podudarni ili barem neoprečni prilazi, i time premošćuju razlike i barijere. Iluzorno je očekivati da se blokovi, nekom jednostavnom odlukom, mogu ukinuti. Oni imaju svoju ideologiju, način razmišljanja i ponašanja, specifične interese. Ali je moguće da granice koje tako oštro dele blokove, i njih od vanblokovskih zemalja, postaju sve manje neprolazne barijere, a sve više linije preko kojih se odvija saradnja i povezuju naponi svih u građenju boljih odnosa u zajedničkom svetu, kojem svi pripadamo. U tome je i duboki smisao zalaganja Jugoslavije i nesvrstanih zemalja za demokratizaciju međunarodnih odnosa, za zajedničke napore svih zemalja, za jačanje uloge OUN kao onog foruma svih država sveta u kojem dolaze do izražaja shvatanja i interesi svih.

*Jugoslovensko-sovjetska deklaracija* ilustruje koliko su mogući široki i podudarni stavovi dveju zemalja koje ne pripadaju istim političkim filozofijama i oblicima povezivanja u međunarodnim odnosima, i koliko su u tom pogledu potencijalne mogućnosti i za druge zemlje. Već i zbog toga, zbog te i takve poruke, Deklaracija ima i širi značaj. Zbog takvog svog karaktera ona nužno doprinosi i reputaciji dveju zemalja u međunarodnoj javnosti i deluje, kako je to rekao jedan komentator na Zapadu, kao ohrabrenje i nada da je bolji svet moguć ako mu težimo udruženim snagama, ispunjeni istom dobrom voljom.

A u takvoj perspektivi, u viziji daljeg razvoja svetske zajednice, izraženoj u Deklaraciji, sadržani su i pravi okviri i putevi za opšti progres.

## SUMMARY

YUGOSLAV-SOVIET DECLARATION — SIGNIFICANT DOCUMENT  
OF PERPETUAL VALUE

By its comprehensiveness and the way of treatment of matters it contains, the Yugoslav-Soviet Declaration makes a framework for relations between the two countries, and has a long-termed actuality and perpetual value. Principles and aims of mutual relations are confirmed therein, further course of cooperation is set, and views on fundamental questions in international relations and vistas for creating a more secure and just world are pointed out.

The Declaration constitutes, first of all, a solid and broad foundation for relations between the two countries as well as between the LCY and CPSU, in which independence, equality, mutual respect and partnership make the corner-stone of a successful development of stable cooperation. It also encourages the approach that equitable relations and cooperation are possible between countries of considerably different sizes, power and international positions if these relations are founded on principles that ensure equality. The Declaration, further on, mirrors the view that relations also between socialist countries should be based on universal principles of international law — the principles of independence and equality. Owing to its such character, the Declaration is bound to contribute to the reputation of the two countries in the eyes of international public, as an encouragement and hope that a better world is possible if striven at by unified forces and good will.

## RESUME

LA DECLARATION YUGOSLAVO-SOVIETIQUE — UN DOCUMENT  
IMPORTANT DE VALEUR DURABLE

Par le caractère universel des questions qu'elle contient et la manière dont celles-ci sont traitées, la Déclaration yougoslavo-soviétique établit les cadres des relations entre les deux pays, et est d'une actualité à long terme et d'une valeur durable. Y sont réitérés les principes et les objectifs des rapports mutuels, est tracé le développement ultérieur de la coopération et sont exprimées les façons de voir les principaux thèmes relatifs aux relations internationales et aux voies menant à la construction d'un monde plus sûre et plus équitable.

La Déclaration représente avant tout la base large et solide sur laquelle reposent respectivement la coopération des deux pays et celle de la LCY et du PC de l'URSS, et où l'indépendance, l'égalité, le respect mutuel et le partnership constituent la pierre angulaire du développement efficace d'une coopération stable. La Déclaration est aussi un encouragement du fait de rendre possibles les relations et la coopération à égalité entre les pays dont les dimensions, la puissance et la situation internationale présentent des diffé-

rences considérables à conditions que leurs relations soient fondées suivant les principes qui garantissent l'égalité. La Déclaration exprime aussi l'idée que les relations entre les pays socialistes doivent être fondées sur les principes universels du droit international que sont l'indépendance et l'égalité. Par ce caractère-là la Déclaration contribue essentiellement à la bonne réputation des deux pays dans l'opinion publique internationale en tant qu'acte d'encouragement et celui d'espoir en un monde meilleur possible lorsqu'on y tend par des forces conjuguées et la bonne volonté commune.

### РЕЗЮМЕ

#### ЈУГОСЛАВСКО-СОВЕТСКАЈА ДЕКЛАРАЦИЈА — ДОКУМЕНТ ВАЖНОГО И НЕПРЕЛОЖНОГ ЗНАЧЕЊА

По всеобјемлемости и способу разматрања питања Југославско-советскаја декларација представља сабој рамки одношења двају страна и имае дугосрочну актуалност и непреложно значење. У неј потврђују се принципи и цели взаимних одношења, указује се на даље развој сарадњиства и издвајају се гледишта на основне питања међународних одношења и путеви стварања боље безбедног и праведног света.

Декларација представља сабој, пређе свега, солидну и широку основу одношења међу двају странама и међу СКЈУ и КПСС, у којој независност, равноправие, взаимно уважање и партнерство јављају се крајуголним каменом успешног развоја чврсто сарадњиства. Она и охрабрује, јер јавља се сведочењем тога, да постоји могућност востановљења равноправних одношења и сарадњиства међу странама, размери, моћност и међународна позиција којих се јасно разликују, при условима, да ови одношења заснивају се на принципима, обезбеђујућим равноправие. Декларација такође одражава разумевање, да и одношења међу социјалистичким странама морају заснивати се на универзалним принципима међународног права — независности и равноправија. Из-за таквог карактера, она обавезно доноси и допринос у ауторитет двају страна у међународној јавности, као охрабрење и надања, да најбољи свет је могућ, да се он створи јединственим силама и једином добром вољом.